

ВІДГУК
офіційної опонентки
докторки юридичних наук, професорки, професорки кафедри службового
та медичного права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ЛИТВИН НАТАЛІЇ АНАТОЛІЇВНИ
на дисертацію РИМШИН ТЕТЯНИ АНАТОЛІЇВНИ «Кримінально-
правова охорона прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08
«Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Обрана для дослідження тема «Кримінально-правова охорона прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги» є надзвичайно актуальною з огляду на сучасний стан розвитку системи охорони здоров'я, трансформацію кримінально-правової політики держави та посилення міжнародних стандартів захисту прав дитини.

Актуальність роботи зумовлюється, по-перше, особливою вразливістю дітей як пацієнтів, які через вік та психофізіологічні особливості не здатні самотійно та повною мірою реалізувати й захистити свої права у сфері медичної допомоги. Це об'єктивно підвищує значення ефективних кримінально-правових гарантій як інструменту реагування на найбільш суспільно небезпечні порушення прав дитини у медичній сфері. По-друге, у сучасних умовах зростає кількість ризиків, пов'язаних із наданням медичної допомоги дітям, зокрема у зв'язку з упровадженням новітніх медичних технологій, розширенням приватного сектору охорони здоров'я, реформуванням медичної галузі, а також із функціонуванням системи охорони здоров'я в умовах воєнного стану. Такі обставини загострюють проблему кримінально-правової відповідальності за порушення прав дітей у процесі медичного втручання, неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками, заподіяння шкоди життю та здоров'ю неповнолітніх. По-третє, актуальність теми обумовлена необхідністю приведення національного кримінального законодавства та практики його застосування у відповідність до міжнародно-правових зобов'язань України у сфері захисту прав дитини, зокрема стандартів, закріплених у Конвенції ООН про права дитини та актах Ради Європи. У цьому контексті кримінально-правова охорона прав дітей у сфері медичної допомоги постає як важливий елемент комплексного механізму забезпечення прав людини.

Крім того, недостатній рівень системних наукових досліджень, присвячених саме кримінально-правовому аспекту охорони прав дітей у медичній сфері, а також фрагментарність законодавчого регулювання і

неоднозначність правозастосовної практики зумовлюють потребу у ґрунтовному науковому аналізі цієї проблематики.

Отже, обрана тема є своєчасною, соціально значущою та такою, що відповідає сучасним викликам розвитку кримінального права, медичного права й системи захисту прав дитини, а результати дослідження мають важливе теоретичне та прикладне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Римшин Т.А., характеризуються належним рівнем наукової обґрунтованості, логічною послідовністю та внутрішньою узгодженістю.

Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується коректно визначеними об'єктом і предметом дослідження, чітко сформульованою метою та завданнями дисертаційної роботи, а також комплексним використанням загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Авторка послідовно застосовує формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, логіко-юридичний та діалектичний, що дозволило всебічно проаналізувати кримінально-правові механізми охорони прав дітей у сфері надання медичної допомоги.

Основні теоретичні положення дисертації ґрунтуються на ґрунтовному аналізі норм кримінального законодавства України, суміжних галузей права, міжнародно-правових актів у сфері захисту прав дитини та охорони здоров'я, а також на узагальненні доктринальних підходів вітчизняних і зарубіжних учених. Висновки роботи логічно випливають із проведеного аналізу та підтверджуються відповідними аргументами, прикладами з правозастосовної практики й судової практики у справах, пов'язаних із порушенням прав дітей у медичній сфері.

Запропоновані у дисертації наукові узагальнення та авторські підходи не мають декларативного характеру, а спираються на системний аналіз проблемних аспектів чинного кримінального законодавства, виявлені прогалини та колізії, а також на оцінку ефективності існуючих кримінально-правових засобів охорони прав дітей. Практичні рекомендації щодо вдосконалення кримінально-правового регулювання та правозастосовної діяльності є логічно вмотивованими, конкретизованими та корелюють із поставленими у роботі завданнями.

Таким чином, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатньо високим, що свідчить про належний рівень наукової зрілості дослідження та його відповідність вимогам, що ставляться до дисертаційних робіт відповідного рівня.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх значення.

Наукова новизна отриманих результатів визначається обраною темою і колом розглянутих у дисертації питань.

Дисертаційна робота є першим в Україні комплексним дослідженням КПО прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги. Основні результати дослідження, які характеризуються науковою новизною, мають теоретичне й практичне значення. Зокрема, вперше:

1) розроблено систему прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги, яка включає право дитини на медичну допомогу та суміжні права, пов'язані з наданням медичної допомоги;

2) обґрунтовано, що:

— криміналізація умисного нескерування дитини для проведення медико-соціальної експертизи за наявності відповідних медичних показань, а також неправомірної відмови у встановленні інвалідності дитині, всупереч таким показам;

— встановлення кримінальної відповідальності за неповідомлення медичними працівниками органів опіки та піклування про відмову законного представника від надання медичної допомоги дитині, якщо така відмова може мати тяжкі наслідки для життя та здоров'я, а також за невиконання професійних обов'язків щодо виявлення та реагування на випадки (можливі випадки) насильства чи іншого жорстокого поводження з дитиною, – сприятимуть підвищення ефективності КПО прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги.

3) у зв'язку з підвищеною віктимністю дітей, потребою в посиленій охороні їх прав та забезпечення найкращих інтересів запропоновано виділити в кваліфікований склад кримінального правопорушення вчинення його щодо дитини в ст. 138, 145, 184 КК України;

4) обґрунтовано недоцільність призначення покарання у виді громадських робіт медичним працівникам та іншим особам, які виконують професійні чи службові обов'язки, пов'язані з охороною життя та здоров'я дітей;

5) обґрунтовано доцільність застосування пробаційного нагляду як покарання за вчинення деяких кримінальних правопорушень, пов'язаних із виконання професійних та службових обов'язків, а також обов'язків по догляду за дітьми. Доведено, що пробаційний нагляд у поєднанні з цільовими корекційними програмами має високий превентивний ефект і дає змогу забезпечити відновлення порушених прав дитини без надмірної караності. При цьому доведено, що наявні в Україні пробаційні програми не забезпечують належного корекційного впливу на осіб, які вчинили кримінальні

правопорушення, пов'язані з неналежним виконанням професійних обов'язків або обов'язків по догляду за дитиною. Як науково обґрунтований варіант запропоновано проекти пробаційних програм *«Відновлення професійної відповідальності»* та *«Відповідальне батьківство»*.

Дисертація містить низку інших цікавих та аргументованих положень, висновків і рекомендацій, у тому числі щодо внесення науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення норм адміністративного та кримінального законодавства, якими встановлено відповідальність за порушення прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги.

Таким чином, ступінь новизни наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Викладені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації характеризуються теоретичною та практичною значимістю та можуть бути використані у:

- у науково-дослідній діяльності – при подальшому дослідженні проблем КПО прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги, дослідженні кримінальної відповідальності медичних працівників;

- у правотворчості – при внесенні змін і доповнень до КК та інших НПА (за результатами дослідження запропоновано комплекс змін до КК) (Додаток Б дис. роботи);

- у правозастосовній діяльності – під час кваліфікації посягань на права дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги; в освітній діяльності – для підготовки робочих програм та навчально-методичних матеріалів із навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Медичне право», «Порівняльне кримінальне право та процес», «Теорія права та прав людини», «Теорія і практика кримінально-правової кваліфікації», «Теорія і практика застосування заходів кримінально-правового характеру» (Додаток В дис. роботи);

- медичній практиці та управлінні охороною здоров'я – у діяльності закладів охорони здоров'я для удосконалення локальних нормативних актів (положень, інструкцій, алгоритмів дій персоналу) щодо надання медичної допомоги дітям; під час підвищення професійної кваліфікації медичних працівників, організаторів управління охороною здоров'я, а також для запобігання професійним правопорушенням у сфері медичного обслуговування дітей (Додаток Г дис. роботи).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації достатньо повно викладені в опублікованих працях, зарахованих за темою дисертації.

Основні положення та результати дисертації відображено в 10 наукових працях, серед яких 3 наукові статті у наукових виданнях, що включені до переліку наукових фахових видань України, а також у 7 тезах доповідей на наукових конференціях.

Основні наукові положення, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, знайшли свій ідентичний виклад у публікаціях, зарахованих за темою дисертації, та відображають актуальність обраної теми дослідження, її наукову новизну, теоретичну та практичну значимість, а також є вагомим внеском дисертантки у розвиток науки адміністративного, кримінального та медичного права.

Відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, мають самостійний характер та отримані дисертанткою на підставі особистих досліджень. Відсоток особистого внеску в публікаціях, виконаних у співавторстві, авторкою вказано у списку праць, опублікованих за темою дисертації.

У результаті вивчення дисертації академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації не виявлено.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.

Аналіз змісту анотації свідчить про її відповідність основним положенням дисертації та відсутність у ній не зазначених в основному тексті дисертації положень.

Анотація є узагальненим стислим викладом основного змісту дисертаційної роботи, вміщує положення наукової новизни, дає уявлення про наукове та практичне значення проведеного дослідження. Анотація подана українською та англійською мовами та відповідає вимогам, встановленим МОН України.

Сукупність ключових слів, наведених в анотації, відображає тематику дисертаційної роботи та відповідає її змісту.

Зауваження та дискусійні питання стосовно положень дисертації.

У цілому відзначаючи логічність і послідовність побудови дослідження, його новизну, обґрунтованість та аргументованість отриманих результатів, належний науковий рівень дисертації, потрібно звернути увагу дисертантки на певні положення, що потребують уточнення та додаткової аргументації, а саме:

1. Авторка обґрунтовано звертає увагу на необхідність розмежування медичних і немедичних реабілітаційних послуг, а також визначення кола фахівців, уповноважених на їх надання, і вимог до їх кваліфікації та компетентностей (стор. 39 роботи). Водночас у роботі зазначені положення переважно мають декларативний характер, оскільки не супроводжуються конкретизованими пропозиціями щодо механізмів їх нормативного закріплення

та практичної реалізації, зокрема з урахуванням рівня правового регулювання (законодавчого чи підзаконного) і можливих кримінально-правових наслідків порушення відповідних вимог. Більш чітка деталізація цих аспектів сприяла б посиленню прикладної спрямованості дослідження.

2. Аналізуючи правову природу специфікацій та умов закупівлі медичних послуг у межах програми медичних гарантій, авторка слушно зазначає, що такі вимоги формально не є стандартами у сфері охорони здоров'я, однак фактично їх виконання є обов'язковою передумовою отримання закладами охорони здоров'я державного фінансування, що зумовлює необхідність удосконалення порядку їх формування та затвердження (стор.43-44 роботи). Водночас у роботі відповідні положення мають переважно констатувальний характер, оскільки не запропоновано конкретної моделі визначення компетентного органу, механізмів погодження або затвердження таких специфікацій та умов, а також не розкрито можливі кримінально-правові наслідки порушення або неналежного виконання зазначених вимог. Подальша розробка цього питання в прикладному та інституційному вимірах сприяла б більшій визначеності правового статусу зазначених інструментів у системі охорони здоров'я.

3. Потребує додаткового обґрунтування позиція авторки щодо доцільності відмови від теоретичного розмежування кримінальної відповідальності, покарання та інших заходів кримінально-правового характеру і використання узагальнювального поняття «заходи кримінально-правового характеру» при аналізі наслідків учинення кримінальних правопорушень (стор. 163-164 роботи). З огляду на дисертаційний рівень дослідження, а також різний правовий статус суб'єктів кримінальних правопорушень, що посягають на права дітей, пов'язані з наданням медичної допомоги, навіть стислий концептуальний аналіз зазначених категорій дозволив би чіткіше окреслити межі кримінально-правового впливу та підвищити методологічну визначеність дослідження.

4. Поділяючи прагнення авторки обґрунтувати превентивну природу додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та використання для цього судової практики у справах про кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту (стор. 190-191), водночас варто зауважити, що у роботі недостатньо розкрито відмінності між механізмами реалізації такого покарання у транспортній та медичній сферах. З огляду на специфіку незаконної лікувальної діяльності, її латентний характер і складність контролю за фактичним дотриманням заборони, додаткового обґрунтування потребує перенесення відповідної судової логіки на сферу медичної діяльності. Урахування цих аспектів дозволило б підвищити переконливість пропозиції щодо доповнення

санкції ст. 138 КК України додатковим покаранням у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Проте висловлені зауваження жодним чином не применшують загальне позитивне враження від дисертаційної роботи та лише підкреслюють складність піднятих авторкою проблем і одночасно їх актуальність.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Римшин Тетяни Анатоліївни «Кримінально-правова охорона прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, у якому на належному теоретичному та методологічному рівні розв'язано актуальне наукове завдання у сфері кримінального, медичного права та суміжних галузей правового регулювання.

Зміст дисертації Римшин Тетяни Анатоліївни відповідає спеціальності 081 «Право».

Дисертація «Кримінально-правова охорона прав дітей, пов'язаних з наданням медичної допомоги» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із подальшими змінами), Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 та зареєстрованим в Міністерстві юстиції 12 України 03 лютого 2017 року за № 155/30023, а її авторка – Римшин Тетяна Анатоліївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Опонент:

**професорка кафедри службового
та медичного права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка,
докторка юридичних наук,
професорка**

Наталія ЛИТВИН